

Trend of storm in glas water?

Kruisen als oplossing voor meer gezondheid en vruchtbaarheid

Wie koeien fokt, denkt na over kruisen. Het heterosiseffect is aantrekkelijk. Maar wat te doen na die eerste generatie? Succesvol paren met andere rassen vraagt een onderbouwde strategie. Een blijvertje bleek kruisen slechts zelden. Hoe zit het deze keer?

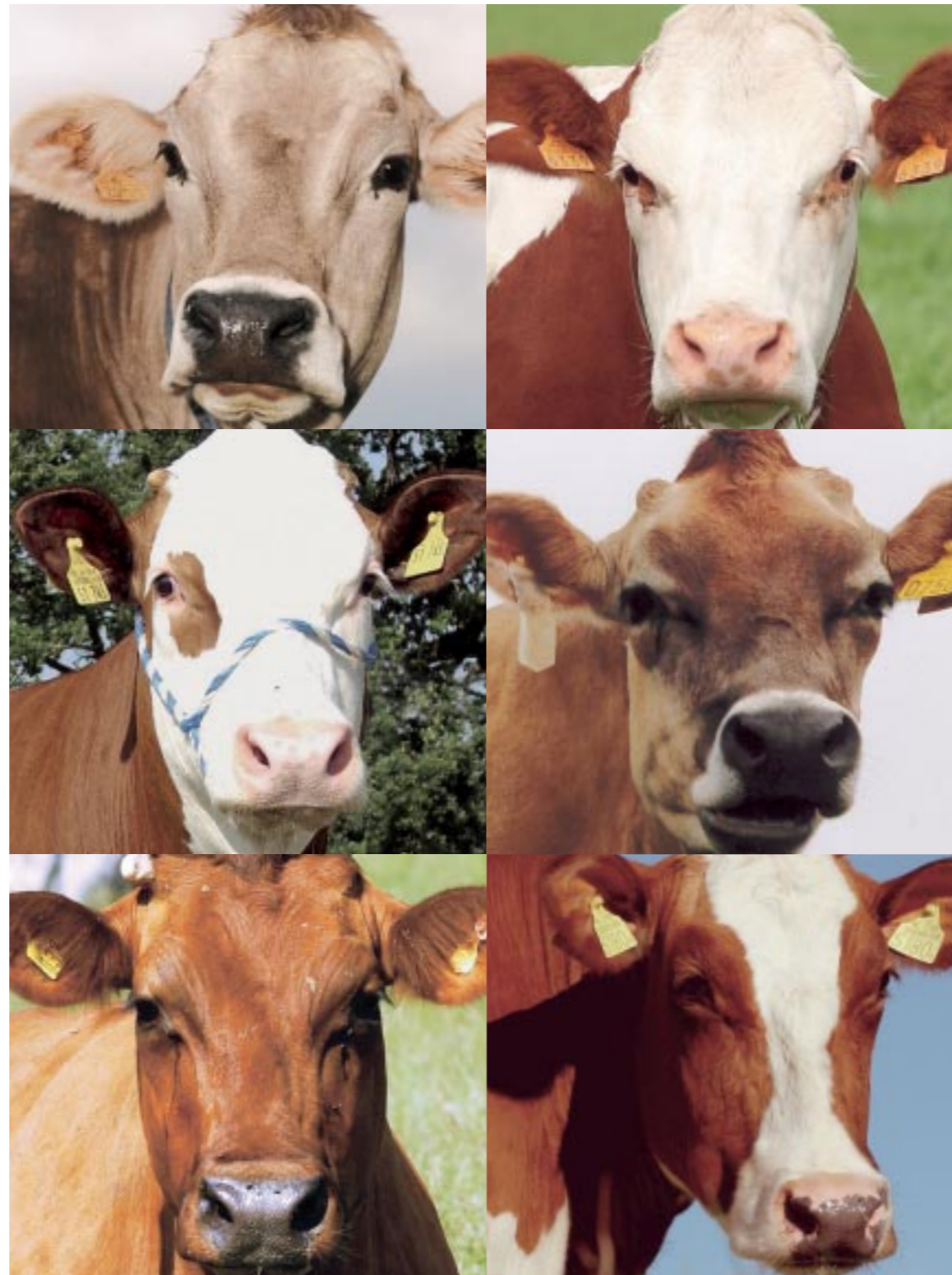
Onze huidige Holsteinkoe is het beste voorbeeld van een kruising die is doorgezet. De MRIJ- en FH-koeien kregen midden jaren zeventig HF-partners om de melkgift te verhogen en de uivorm te verbeteren. De heterosis smaakte naar meer. Een aantal veehouders probeerde nog wel terug te kruisen met het oorspronkelijke ras, maar dat liep op teleurstellingen uit. De weg was vrij voor de Holsteinisatie, die daarna in rap tempo verliep.

De afgelopen jaren zijn er andere rassen geweest die op hun beurt de hegemonie van HF probeerden te doorbreken, Brown Swiss en Jersey bijvoorbeeld. Het bleef, ondanks positieve onderzoeksrapporten, bij kleinschalig gebruik en een kleine, doch harde kern fokkers. Ook de Montbéliardes maken de laatste jaren opgang. Anno 2005 is de discussie over kruisen weer opgelaaid. Naast de genoemde rassen zijn ook de Fleckviehstieren bezig aan hun opmars, ingeleid vanuit Oost-Nederland.

Staan we aan de vooravond van een nieuwe revolutie in de veehouderij? Feit is dat er elke keer als kruisen weer serieus wordt overwogen een keerpunt zichtbaar is in de fokkerij. De aandacht verschuift momenteel van productie richting een betere gezondheid en vruchtbaarheid van de koeien, vooral ingegeven door knellende arbeid en kosten. Veehouders hebben gewoonweg geen tijd meer om koeien te 'pamperen'. Er is vraag naar robuuste dieren die onafhankelijk functioneren. 'Je kunt met fokken het probleem van vandaag niet oplossen, je bent hooguit in de toekomst beter af', geeft Roel Veerkamp van de Animal Sciences Group (ASG) aan. Het antwoord van fokkerij vereist een lange adem. 'Fokken is langetermijndenken, verandering is langzaam merkbaar omdat je kleine stapjes maakt', aldus de onderzoeker. Vandaag beslissen over het gebruik van een stier betekent over drie jaar pas een vaars melken. 'Daarom moet een veehouder bij de basis beginnen: wat is mijn fokdoel?' Veerkamp geeft aan dat met kruisen wel een hele stap te maken is. 'Het pakket aan kenmerken verandert in één keer, maar vraag jezelf wel af hoe je daarna verder gaat. Wat doe je met de F1, het resultaat van de kruising tussen twee rassen? De verschillen binnen het ras zijn groter dan over de rassen heen.'

Behoeftte aan bloedverversing

Het betekent dat er binnen de HF-fokkerij ook veel variatie is. 'Er is

internationaal veel keuze, heb je daar als veehouder wel genoeg naar gekeken?', vraagt Veerkamp zich af. Gerben de Jong van NRS onderschrijft dit. 'Wat men zoekt in een ander ras, kan men ook binnen het eigen ras vinden.'

Er wordt veel over kruisen gesproken, maar rondom Jersey en Brown Swiss, rassen die een aantal jaren geleden populair waren, is het toch verdacht stil, meent De Jong. 'De aandacht die kruisen krijgt in de pers is geen reflectie van de werkelijkheid.'

De Jong geeft de voorkeur aan selectie binnen het ras. 'Bij het kruisen wordt er sterk op één kenmerk gefocust, maar je verliest op andere kenmerken. Zo kun je aan vruchtbaarheid of levensduur winnen en lever je op productie of uivorm behoorlijk in. Als je binnen het ras selecteert zoek je de uitersten op de gewenste kenmerken terwijl je ook dicht bij de andere kenmerken blijft zitten.'

Ab Groen, hoofd onderwijs van het departement Dierwetenschappen van Wageningen UR, ziet over rassen heen juist meer verschil. 'De variatie in melkproductie is binnen Holstein wel groot, maar voor meer productie grijpen veehouders niet naar een ander ras. Variatie in vruchtbaarheid is er te weinig.' Hij ziet bij de huidige aandacht voor kruisen wel degelijk een trend ontstaan. Er is behoefte aan bloedverversing en dat betekent dat de fokkerij 'open en dicht' gaat voor andere rassen, zo geeft hij aan. 'Ik zie die tendens wereldwijd, in Nieuw-Zeeland en ook in de VS. Dat is een heel natuurlijk proces. Via kruisen haal je variatie in huis waar je voor de zuivere fokkerij mee verder kunt.' Hij geeft aan dat veehouders bijvoorbeeld de Zweedse roodbonte kunnen inzetten om de vruchtbaarheid en uiergezondheid te verhogen. 'Wat veehouders daarna doen moeten ze zelf weten, dat kunnen ze eventueel per koe bekijken.'

Handel in F1

Daarnaast ziet Groen binnen de rundveehouderij meer interesse voor het gebruik van F1-dieren. In de varkens- en kippenhouderij is dit een zeer bekend verschijnsel. Neem een kruising tussen Holstein en Brown Swiss bijvoorbeeld. 'Ik zou me kunnen voorstellen dat er bedrijven ontstaan die zich richten op de productie van deze F1's om ze als melkkoe te verkopen aan de commerciële melkveebedrijven.' Deze F1's hebben als grote voordeel dat ze de maximale heterosis hebben. Dat de stal vol komt met een veelheid aan kleuren en wellicht een minder uniforme veestapel wordt, lijkt Groen geen probleem. 'Holsteinfokkers zullen het een "ratjetoe" noemen, maar anderen zeggen dat het niets uitmaakt, als ze het maar goed doen. Ik ben ervan overtuigd dat de gebruiksduur toeneemt.'

Roel Veerkamp:
'Je kunt met fokken niet het probleem van vandaag oplossen, je bent hooguit in de toekomst beter af'

Ab Groen:
'Holsteinfokkers zullen het een "ratjetoe" noemen, maar een ander zegt dat het niets uitmaakt, als ze het maar goed doen'

Gerben de Jong:
'De aandacht die kruisen krijgt in de pers is geen reflectie van de werkelijkheid'

Veel woorden, weinig daden

Het gebruik van andere rassen stelt niet veel voor, zo blijkt uit de NRS-jaarstatistieken. Ite Hamming van NRS: 'De aantallen inseminaties blijven gering. Het aantal kalveren waar het uiteindelijk om gaat stelt eigenlijk ook weinig voor.' De grote interesse voor kruisen is daarmee niet terug te vinden in de cijfers.

Over de eerste zes maanden van het lopende KI-jaar bleek de Zweeds roodbonte stier Peterslund met 1229 eerste inseminaties de meestgebruikte kruisingsstier in Nederland. 'Je zou best kunnen zeggen dat het een verhoging van 300 of 500 procent is in gebruik', geeft Hamming aan. Op het totaal aantal eerste inseminaties van zo'n 750.000 in dat eerste halfjaar gaat het slechts om kleine aantallen.

Kruisen noemt hij een kans voor boeren, maar ook voor fokkerijorganisaties. 'Het geeft een fokkerijorganisatie meer grip op de vermarktting. KI-verenigingen kunnen F1's gaan verkopen. Ze kunnen een octrooi aanvragen op een specifieke combinatie of kruising en die verkopen, dat doen varkens- en pluimveeorganisaties ook op grote schaal. Het grote voordeel is dat ze een beter rendement op hun geïnvesteerd vermogen halen.' Het feit dat de grote KI-organisaties momenteel ook andere rassen aanbieden vindt de wetenschapper hét bewijs dat de meningen over kruisen kantelen.

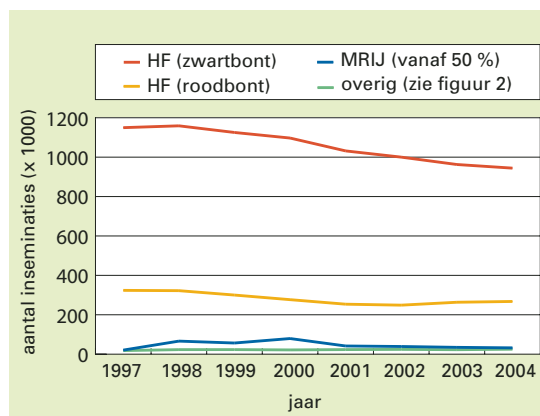
Groen noemt het voorbeeld van een speciale 'benenlijn' waarin Brown Swiss een rol speelt. Of een speciale eiwitlijn. 'Elke boer weet dat bepaalde lijnen veel eiwit vererven.' Vooral op het moment dat klonen in beeld komt, is deze manier van fokkerij interessant. 'Ook het seksen van sperma maakt deze ontwikkeling interessant. Je kunt de combinatie voor vrouwelijk vee uitzoeken.' Hij noemt de rotatiekruising met drie rassen als alternatief.

Volgens Veerkamp is de varkens- en kippenaanpak niet van toepassing op koeien. 'Het grote verschil is dat de nakomelingen van koeien ook weer koeien moeten leveren, je hebt geen gescheiden productielijnen. Bovendien gaat de heterosis weer verloren bij een volgende kruising.' De Jong onderstreept dat. 'Een zeug levert wel honderd nakomelingen en bij kippen gaat het ook hard met de aantallen. Van een koe heb je elk vaarskalf nodig.'

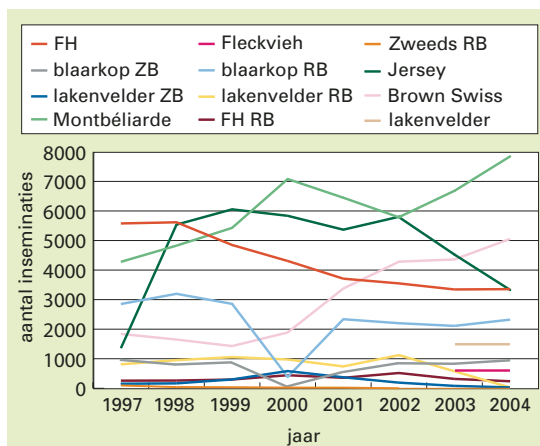
Sterke marketing

Veerkamp waarschuwt voor de 'slimme' marketing bij aanbieders van andere runderrassen. 'Ze brengen kruisen als dé oplossing.' Hij geeft aan dat het belangrijk is objectieve informatie te vragen. 'Zijn er fokwaarden beschikbaar voor alle kenmerken in jouw fokdoel? Is het mogelijk de fokwaarden om te zetten naar de Nederlandse standaard?'

Veerkamp klinkt kritisch over 'passen met andere rassen'. 'Het fokdoel moet het doel zijn en niet het ras.' In Schotland en Ierland, waar Veerkamp heeft

Figuur 1 – Eerste inseminaties vanaf 1997 per rasgroep (bron: jaarstatistieken NRS)

Figuur 2 – Eerste inseminaties vanaf 1997 per rasgroep (bron: jaarstatistieken NRS)

gewerkt, heeft men veel ervaring met andere rassen opgedaan. 'In Ierland worden voor een aantal kenmerken fokwaarden over de rassen heen gepubliceerd. In de lijst staan Holstein- en Jerseystieren gebroederlijk door elkaar heen.' Hij ziet meer in de stierkeuze over de rassen heen. 'Dan krijg je geen ranglijsten van rassen, maar gewoon van de beste stieren ongeacht de afkomst.'

In theorie klinkt het goed, maar de praktijk is nog niet zo ver, geeft Veerkamp toe. 'We moeten een ras eerst gebruiken om die fokwaarden te krijgen.' Daarbij zou DPS verder uitgebreid moeten worden met de vleesproductie-eigenschappen. 'Dan heb je een consequente selectie zonder naar een ras te kijken. Je haalt de emotie eruit. Pas dan heeft kruisen kans van slagen.'

Alice Booij

Serie over rassen en kruisen

Veeteelt brengt komende maanden verschillende rassen voor het voetlicht. Komende maand staat Brown Swiss centraal. In een tweepagina-artikel komen de achtergronden, sterke en zwakke punten van de zuivere fokkerij én de gebruikskruising aan de orde.